

van hetgeen we als onze beginselen omtrent gezin en familie, omtrent de plaats van het gezin in de maatschappij en dergelijke, reeds zoo dikwijls onder ons naar voren werd gebracht.

Maar hier gaat het er om, welke eischen dit alles stelt aan onzen woningbouw.

In de allereerste plaats is daar dan deze gedachte, dat een goed gebouwd huis een eigen persoonlijkheid vertegenwoordigt. De gedachte is wel eens uitgesproken, dat een huis een gezicht heeft. En inderdaad, niet alleen de huizen in de dorpen, en de vrijstaande villa's, maar ook onze ouderwetsche stadhuizen hebben een eigen gezicht. Er spreekt iets in dat gezicht. Wanneer ge langs de Amsterdamsche grachten wandelt, en ge beziet van d'overzij de mooie ouderwetsche patriciërs-huizen, dan krijgt ge zeer beslist den indruk, dat ze U aankijken met een eigen gezicht.

Daar zijn er die stram doen, en deftig kijken, als de oude regenten, die er eens in woonden; andere hebben in hun blik iets humoristisch, als met lichtelijk opgetrokken wenkbrauwen kijken ze U aan, en ge verwacht, dat straks, wanneer de zon schijnen gaat over het harmonisch geheel, een glimlach doorbreekt; weer andere zijn er, die U herinneren aan een deftige witgemutste verpleegster — groot-open staren de vensteropeningen U aan; er zijn ook, die hoekig en vierkant kijken, naast andere, die met lang gelaat lossen de wereld inzien. Neem eens een mooien zonnigen morgen, en ga eens onze grachten op, en het gaat leven.

Dat ge dezelfde gewaarwording hebt bij onze friesche boerderijen, die U over de wijde graven aanstaren — vriendelijk en rustig, zooals de bewoner met U omgaat, — ik behoef het U niet te zeggen.

En niet anders is de blik, dien ge krijgt op onze goed gebouwde villa's, in de dorpen, waar stadsche „manieren" of nog niet door drongen, of reeds overwonnen werden, onder invloed van een kundig en fijn voelend bouwmeester.

Dit nu moeten we hebben!

Neen, het is niet noodig om bevreesd te zijn voor de mogelijkheid, dat gebrek aan variatie, straks een eentonig geheel zal doen ontstaan. Weer wijs ik op hetgeen onze vaders in de grachten-huizen-rijen tot stand wisten te brengen.

Wanneer ik nu zeg: dit moeten we hebben, dan verstaat ieder, dat hier een principe naar voren komt. Het is de idéé, dat een huis een woning is voor een gezin. En aan die woning zij ge gehecht. Dat huis spreekt tot U. Wanneer ge eenigen tijd in een huis woont, dat een eigen type heeft, dan is het U alsof ge elkaar kent — gij en uw huis. Gij kijkt dat huis aan en het huis kijkt U aan. En gij krijgt het lief.

Dat nu mag ook niet anders. Immers daar ligt het centrum van uw familieleven; daar woont gij; daar hebt gij uw eigen belevingen; daar zijn wij als christenen in de volle rust van ons leven samen met degenen, die wij lief hebben; daar zijn we veilig tegen den stormloop van het leven met zijn eischen; daar vindt ge immer ook uw binnenkamer; daar leeft ge immers ook uw meest verborgen leven — uw leven met uw God in de stille uren.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

II.

Het recht van den Schriftgeleerde.

Ja, wat zullen wij?

De Schriftgeleerde is door den dichter vaak onbarmhartig onder het critisch mes genomen. Men kent het „Predikanten-lied" van Van Eeden:

Dichters maakt alleen de Heer,
Predikanten mint Hij zeer;
Daarom neemt men, dat is klaar,
Zoo veel dichters bij hen waar...¹⁾

En vooral Beets heeft het moeten ontgelden. Hij had niet gerijmd:

Wie is ons hart verknocht,
De Moeder of de Dochter?

En men zou, dit lezende, en bedenkende, hoe hier een koninklijke moeder onder het jubelrijm moet doorgaan naast de evenzeer koninklijke dochter, zich haast schamen, te vertellen, dat later het al weer een dominee was, maar dan een emeritus, die bij een dergelijke constellatie van konings-moeder en konings-dochter, (Wilhelmina en Juliana, en die in de oogen Emmae), zich aldus losgelaten of, wat misschien juist is, eindelijk vastgelegd heeft:

En Koninginne Emma
Broedt over dit dilemma:
Wie moet zij 't meest haar liefde biën,
Haar Kind, of 't Kind Haars Kinds misschien?

Toch schrome men niet, alle zoodanige rijm-producten den schampere verzamelaar aan te bieden voor zijn album van theologische tariteiten, uitgebroed in den stichtelijken hoek van den rijmberg. Want het is opgemerkt door een man van zielkundig inzicht, dat de critiek van de dichters op de schriftgeleerden-rijmlieden ten deele zelf-verweer was, naar de wet, die den pot altijd den ketel laat verwijten dat hij zwart is; immers: de stemmingsdichters en de ervaringspredikers waren even ikkerig van toon.²⁾

Maar zóó kan dat huis voor U geen neutraal iets blijven. Zóó moet dat huis voor U een persoonlijkheid worden; met eigen blik, met eigen afsluiting, met eigen begrenzing. Gelijk uw gezinsleven een stuk leven is met grenzen en eigen type.

Daarom zal onze levensbeschouwing steeds zich principieel verzetten tegen het bouwen van bouw-blokken, waar huis aan huis hetzelfde type heeft. Daarom ook kunnen we nimmer schoonheid vinden in woning-groepen, die verbouwd zijn tot iets, dat op een massief-uitziend kasteel gelijk, waar de idee van de zelfstandigheid der gezinnen ten eenenmale zoek is; en daarom zullen we ons ook nimmer verheugen in huizen, waarin allerlei symboliek is verwerkt, maar waarin van de gedachte aan een woning zoo bitter weinig is terug te vinden.

Wanneer men dan b.v. groote woonhuizen botwt, die een verheven gedachte symboliseeren? Zoo b.v. het idee, dat het boek van Plasschaert ons aan de hand deed, waar sprake was van woningen, die den dood symboliseeren als een hooger vorm van leven?

Zie ook dan staan wij ten eenenmale afwijzend tegenover de kunstenaars, die, met dergelijke kunst-ideeën, een woonhuis van betekenis meenen te moeten bouwen. Een huis is niet een stuk werk, waarin men veel of weinig symboliek kan gebruiken, anders dan de gedachte aan de waarde van het gezin en de gezinsdeugden.

Een huis, dat de waarde van het leven, of de waarde van den dood als een hooger vorm van leven in steen moet weergeven, is om twee redenen fout.

Ten eerste mag in geen enkel huis zoozeer de ruste des levens worden gezocht, dat wij menschen zouden zeggen: dit huis is mij alles. Een huis, dat de hemel symboliseert, dat de overwinning van de aardsche zorgen symbolisch tot uitdrukking brengt, is een aanklacht tegen den bewoner. Een christen kan zulk een huis niet een amore bewonen, indien hij de bedoeling van den kunstenaar verstaat. Wij zoeken in ons huis de rust en de levensvreugde, zoover de aarde ons die bieden mag en kan — maar den hemel zoeken we boven, en de overwinning over den dood zullen we niet zoeken in ons aardsche huis, maar in het kruis van Christus, in Wiens huis we misschien dergelijke symboliek zouden kunnen waardeeren, indien ze duidelijk en voor ieder verstaanbaar sprak.

En ten tweede is een dergelijke wijsgeerig door-dachte en uit de wijsbegeerte gegroeide bouwwijze ons niet welkom, wijl ze niet natuurlijk is. Dit is het schoone van de oudere huizen in de stad en op het land, dat ze zoo van zelf zijn, datgene, wat ze zijn.

Er is in die huizen niets opzettelijks en gekunstelds.

Waar men de betekenis van het gezin en alzoo ook de betekenis van de woning verstaat, daar is het ook absoluut onnoodig dat gekunstelde te zoeken.

Worden we zóó dan niet wat arm?

Daarover een volgend maal D. V.

J. WATERINK.

En daarom was het te verstaan, dat de woordkunstenaars zich opmaakten tot een veroveringstocht tegen de dragers van gelijke gebreken, de voormalige bedienaars van het Goddelijk Woord.³⁾ Maar wie op een ander wat veroveren wil, erkent dan toch, dat die ander wat heeft, dat een bezit, een vreugde is; en ook — dat die ander het eerder had, dan de veroveraar.

De geschiedenis is er dan voorts, om te bewijzen, dat waarlijk het ressentiment in de critiek der dichters op de schriftgeleerden niet heeft ontbroken. De poëzie heeft haar eigen uitbraksel weer aangezien en heeft zich niet geschaamd, er naar terug te keeren. Kloos is begonnen met tirades tegen „dat vervloekte, dat ergerlijke christendom, waarin „een arm lijk als god hing boven een bange wereld".⁴⁾ Maar later, in 1907, kweelde hij over het christendom, waarover hij eerst gekwijd had; nu was het een godsdienst, die een „sentiment van liefde, d.w.z. mededeelzaamheid en menschelijke zachtheid, van alle menschen onderling, op den voorgaand bracht in zijn leer, een sentiment dat op zijn toppunt gedreven werd in het treffende verhaal (!) van het leven, het lijden en den dood van den half-menschelijken, half-goddelijken stichter, den armen Jezus van Nazareth".⁵⁾

Hier zwenkt de dichter weer een beetje naar den schriftgeleerden leermeester. Had de man eerder bij hem ter school willen gaan, hij zou begrepen hebben, dat zijn eerste uitlating over „het arme lijk" met christendom niets heeft te maken en dat zijn daarna volgende lofuiting er nog niet heelmaal aan toe gekomen is.

Men moge nu in de doxologieën op den poset zijn anathema slingeren tegen den letterknecht, die met zijn dogma en zijn exegetisch geweten nadert tot de Schrift, — toch is de tijd vol van bewijzen voor de afhankelijkheid van den dichter ten opzichte van den denker, zoo vaak die beiden zich met den bijbel en om den bijbel willen bemoeien. Want als het er op aankomt, heeft de dichter, ook in zijn religieuze voortbrenging, den onderzoeker noodig. „De godsdienst", zegt Lodewijk van Deyssel,⁶⁾ „de godsdienst is vooral iets van ethisch-poëtischen aard". En de bewijsovervoering voor deze stelling is: een herinnering aan Rolduc, waar behalve orgelmusiek en kerkgewelven en de teederheid van een

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

Christian Science.

Van twee kanten tegelijk werd me gevraagd, of het een christen, die gedrukt wordt door chronisch lijden en hij de medische wetenschap geen haat vond, geoorloofd is, zich te stellen onder behandeling van de Christian Scientists.

De bedoeling dezer vraag is natuurlijk niet, als antwoord een kort-af „ja" of „neen" te ontvangen. 't Zou onbescheiden zijn, bij de vragers zulk een onbepaald vertrouwen in m'n oordeel te veronderstellen, en erger dan dat, het te aanvaarden als ze 't me schenken wilden. Dat ze, gelijk ze schrijven, m'n gevoelen op hoogen prijs stellen, waardeert ik zeer. Doch ik geef het hun niet, zonder het te motiveeren.

Omdat argumentatie door aanhaling uit geschriften van de Christian Scientists meer ruimte zou eischen dan waarover ik hier beschik, moet ik evenwel toch zooveel vertrouwen vragen van m'n vragers en de overige lezers, dat ze als juist aanvaarden wat ik hun als resultaat van eigen onderzoek aangaande leer en praktijk van C. S. mededeel. Trouwens, ze kunnen het zelf controleeren.

Voor m'n lezers, die 't noodig mochten hebben, herinner ik even, dat de richting — we zouden ook kunnen zeggen: de sekte; want sekte wordt ze hoe langer zoo meer — die zich „Christian Science" (Christelijke kennis of wetenschap) noemt, haar ontstaan te danken heeft aan Mrs Eddy, of zooals haar geboortenaam luidde: Mary Baker, een Amerikaansche uit de vorige eeuw.

Deze sekte kwam op in de jaren waarin de eerste vlucht van wat we het „Occultisme" noemen, de geesten in Amerika in opwindung bracht. En evenals de meeste occulte verschijnselen: Mormonisme of dierlijk magnetisme, somnabulisme, hypnotisme e.a., trad ze op met de belofte de menschheid te zullen verlossen van ziekte en dood.

Mrs Eddy begon niet met een eigen systeem. Naar ze zelve verzekerde en haar levensbeschrijver Miss Wilbur verhaalt, kwam ze, nog jong, op geheel toevallige wijze tot de ontdekking, dat er een kracht tot onmiddellijke genezing in haar huisde. Ze hield die voor de kracht van Christus, en voor een vervulling van Jezus' belofte in Marc. 16:17.

Dit te weten was haar echter niet genoeg. Haar speculatieve geest had er behoefte aan, het hoe van deze onmiddellijke werking bij Jezus en bij haar zelve te doorzien. En daarvoor dacht Mrs Eddy een systeem uit — als we het de eer van dien naam zullen gunnen — dat even belachelijk is om zijn gemis van alle logica als ergelijk om zijn stuitende mishandeling van de Heilige Schrift.

Naar zijn praktische strekking heet dat would-be wijsgeerig stelsel: „Mindhealing", d.w.z. „genezing door geest".

Mrs Eddy zette het breedvoerig uiteen in haar levenswerk „Science and Health with key to the Scripture", d.w.z. „wetenschap en gezondheid, met den sleutel tot de Schrift"; het boek, dat zooveel als de Bijbel van de Christian Scientists werd.

De grondstelling waarop heel het systeem van Mrs Eddy rust is deze: dat de stof niet werkelijk bestaat, dat er in waarheid niets is dan geest. Het is niets dan een fictie, dan een waan, dan leugen, dat er stof zou bestaan. En in dien waan, in dien leugen schuilt de wortel van allen leugen, van alle dwaling, van alle zonde, ook van alle ziekte en van den dood.

En hij zich het geloof aan de werkelijkheid van de stof liet opdringen — dat en dat alleen was Adams val. Van dat oogenblik af moest hij óók gelooven aan

plechtige kerk-atmosfeer en zang en zin-rijke gewaden, toch ook het phænomen der schriftgeleerdheid, en der dogmatiek, en der profetie met haar overgeleverd gezag is.

Nog meer. Van Deyssel zegt:

„Dat is nu de kern van den godsdienst, waarin de waarheden zijn geïdealiseerd en getransfigureerd. God-de-Vader, God-de-Zoon, God-de-Heilige Geest, het brood, dat God is. Dat is het Vaderschap, het Zoonschap, de verbinding tusschen vader en zoon, de aantrekkelijkheid, die het leven-in-standhoudende voor den mensch heeft, op zijn diepst doordacht en tot het hoogste verheven."⁷⁾

Als men dergelijke uitingen treft, wordt het tijd, de oogen uit te wrijven. Kom aan, de aesthetische mensch heeft eigenlijk alleen den zin der religie gegrepen. Maar hij heeft toch WAARHEDEN gezien. En die „waarheden" heeft de religie ZELF, mag men Van Deyssel gelooven, getransfigureerd en geïdealiseerd. Hier zou dus de dichter niets hebben gevonden, als de schriftgeleerde het niet op zijn weg gelegd had. Alle hooge woorden doen het feit niet te niet, dat hier de dichter achter den dogmaticus aankomt; en dan nog wat zielig ook.

En aan een boetedoening tegenover den gesmaanden man der traditie en der dogmata zou men haast willen denken, als de eens zoo opstandige Van Deyssel, in later jaren den geestelijke, die te Rolduc, die „godsdienstige, Christelijke, Katholieke inrichting", langzaam op en neer wandelt, beziet met grooten eerbied, terwijl deze zijn „brevier" bidt in den stillen tuin van een opvoedingsklooster. Het brevier met zijn voorge-schreven gebeden... hoe ver staat het af van de aanbidding van den aesthetischen mensch, die immers „bidt", zoo vaak hij den mond opendoet om zijn ziel uit te storten? Maar toch, Van Deyssel ziet in dien geestelijke niet zoo weinig. Hij is verbonden aan den middeleeuwschen bloei der menschenziel. Hij is de drager en voortzetter (waar blijft hier de revolutie?), de drager en voortzetter, de leeraar en dus (!) tweeweg-brenger van de grootste wereldhistorische tendenzen. Het boek, dat hij voor de borst draagt bevat kunst-historisch en aesthetisch, het kerklatijn. En, zoo zegt dan Van Deyssel:

de verander-
stal eigen z-
lijk, en oude
steunpunt i
dan geest is
Tie verlos-
ding van 't
inzicht, dat
ziekte is, en
al deze bez-
ziekte en c
alleen te ge-
die is ver-
God is de h
van ziel ca
De eerste
died en be-
Eit dank
den leug
alleen ge-
dat Jezus
Heel he-
is hier, eve-
komt meer
dood, en d
wonderen v
schappij van
bewijs daan
In Jezus
is niets; ge-
daardoor in
Wie dat
dood. Wan
ontkent is
En hi onlv
van de sug
en sterven
Leze kor-
geeft, dank
Schrift volk
zich aan de
mag onder
op aanwijz
verdraaiing
stuitendste
laar en zij
voorts heil
Te zonde
der zonde
fictie. En r
van den ze
prijsgegeve
gerechtighe
de waarach
genade den
uit de doo
Geen enk
heid toe, l
logica onn
Maar de
uit de feite
deel op be
gewoon ma
nog zoo iet
is — welk
naar mijn
't is ook
om de men
dat ziekte,
der weg o
stellig niet
heisch plei
genoeg zijn
voor over

Nu
van vle
ver de
lijnen
ernst -
Daar
dat is,
zooals
derligh
de ma-
is bere-
lijkt p
ideaal,
heeft."

Leze wo-
van piens
een welc
geval hee
uit vroege
predikant
biddenden
Hier is de
de niet-ops

Zoo drin
gedachte
leerde, wil
tempel me
die voor
woord hee
Er is ec
er nog, w
vertaling.
hij boven
stond te le
de man van
in Zijne h
„Amen".
het proes-
bij de gra
lot op de
zeggen zij
volgen.

de veranderlijkheid en aan de vergankelijkheid die der stof eigen zijn; en dit geloof maakte hem zelf vergankelijk, en onderwierp hem aan ziekte en dood. Hij had zijn steunpunt in den geest en in 't geloof, dat er niets dan geest is, verloren.

Die verlossing van den mensch ligt nu in zijn bevrijding van 't geloof aan de werkelijkheid der stof; in het inzicht, dat er in waarheid geen stof is; dat er ook geen ziekte is, en dat er evenmin dood en verderf is. Wie al deze begrippen en voorstellingen van stof, zonde, ziekte en dood uit zijn ziels hande, om eeniglijk en alleen te gelooven aan de werkelijkheid van geest — die is verlost. Die is weer tot God gekomen; want God is de hoogste geest; en die komt ook tot heiligheid van ziel en tot volmaakte gezondheid van lichaam.

De eerste die dit ten volle heeft ingezien, verkondigde en beleefde was Jezus.

Hij dankte hij aan zijn moeder Maria, die ook aan den leugen van de stof ontkomen was en aan geest alleen geloofde. Dit bedoelt n.l. de Schrift als ze zegt, dat Jezus bij Maria uit den Heiligen Geest ontvangen is! Heel het Evangelie dat Jezus predikte — Mrs E. is hier, evenals overal, zeer zinnig met bewijzen — komt neer op de ontkennen van stof en ziekte en dood, en de prediking, dat er enkel geest is. Jezus' wonderen waren niets dan demonstraties van de heerschappij van den geest over de stof; en het heerlijkste bewijs daarvoor was zijn opstanding uit de dooden.

In Jezus gelooven wil zeggen: deze leer van „stof is niets; geest is alles“ van harte omhelzen, en zich daardoor in zijn denken en willen laten leiden.

Wie dat doet ontkomt aan leugen, zonde, ziekte en dood. Want hij ontkent dit alles; en voor wie het ontkent is het weg. Hij is gekomen tot de mindhealing. En hij ontvangt de macht om ook anderen te bevrijden van de suggestie die ze dwalen, zondigen, ziek worden en sterven doet.

Deze korte uiteenzetting van wat C. S. is en leert, geeft, dunkt me, al wie niet geheel onkundig is in de Schrift voldoende antwoord op de vraag, of een christen zich aan de z.g.n. mind-healing van Christian Scientists mag onderwerpen. Wie het doet zoekt zijn genezing op aanwijzing van een leer, die een der onbeschaamdaarste verdraaiingen is van Gods Heilig Woord en een der stoutste aanrandingen van onzen gezegenden Middelaar en zijn verlossingswerk, met al wat een christen voortvrees heilig is.

De zonde, de toorn Gods tegen de zonde, de straf der zonde — 't is naar de C. S. leert alles louter fictie. En als fictie wordt daarmee ook aan den spot van den zuiveren „mind“ (van 't gereinigde verstand) prijsgegeven al wat behoort tot de voldoening aan de gerechtigheid Gods: de menscheiding van Gods Zoon, de waarachtigheid der verzoening in zijn bloed, de genade der rechtvaardigmaking door zijn opstanding uit de dooden.

Geen enkel christelijk leerstuk, tot dat der H. Drieëenheid toe, laat dit gedrochtelijk product van vrouwen-logica onaangestast.

Maar de genezingen die C. S. bewerkstelt!... Naar uit de feiten gedurig bewezen is, berusten ze voor een deel op boerenbedrog, voor een ander deel op heel gewoon magnetisme of op suggestie; en als er ook nog zoo iets van bovenmenselijke kracht bij in 't spel is — welnu, ik aarzel niet te zeggen, dat het dan, naar mijn innige overtuiging, kracht van den duivel is.

't is ook niet iets voor dezen vader der leugenen, om de menschen wijs te maken, dat leugen en zonde, dat ziekte, dood en verderf eigenlijk niet bestaan. Zekerder weg om de zielen in zijn net te houden, is er stellig niet. En hij moet zich de handen wrijven van heilich plezier, als hij merkt, dat christenen onnoozel genoeg zijn om er wel een reclame voor zijn uitdinksels voor over te hebben, als ze van wat leed verlost

Nu beeld ik dit wezen, dit afgeronde geheel van vleesch en beenderen, af, hoofdzakelijk voor zoover de stralpunten der geestelijke grootheden er lijnen in hebben getrokken en hun glansen uit zijn ernst en nadenkendheid lichten.

Daarbij beeld ik af zijne vormen naar het ideaal, dat is, ik beeld af den idealen menschengelaatsvorm zooals daarmede zich hier het persoonlijke, afzonderlijke of bijzondere heeft vereenigd. Ik beeld af de mate, waarin in dezen menschenkop het ideaal is bereikt. Ik herken hem dan in het beeld. Hij lijkt precies... Ik herken... in hem... het ideaal, dat hier op een bepaalde menselijke wijze leeft.¹⁾

Deze woorden zijn heusch wat meer dan een uiting van pious denken, van goedmoedige veneratie voor een weleerwaarde uit de jeugdijaren. Zij zijn in elk geval heel wat anders dan de laatdunkende bewering uit vroegere periode, dat de gedachtenwereld van een predikant (die zijn dogma toch deelt met den brevier-biddenden priester van Rolduc) hem onverschillig liet.²⁾ Hier is de man niet, die virtuooselijk schelden en tot de niet-opstandigen grijpen wil.

Zoo dringt hij nuchterder bezinning wel weer de gedachte zich naar voren, dat dichter en schriftgeleerde, willen zij samen bidden en aanbidden, naar den tempel moeten, die voor beiden opgericht staat, en die voor beiden, als zij saam geknielt liggen, een woord heeft, een woord van profetie.

Er is een periode geweest, en haar lofzeggers zijn er nog, waarin velen overnamen de m.i. verkeerde vertaling, die iemand³⁾ geeft van een opschrift, dat hij boven Roomsche kerken wel gelezen heeft. Daar stond te lezen: Laudate Dominum in eius sanctis. En de man van zooeven vertaalde dit aldus: Looft den Heer in Zijne heiligen.

„Amen“, hebben velen gezegd. En — zoo luidde het proscriptum: wij zijn die heiligen, wij, dichters bij de gratie Gods. Wij ook alleen waken tot zijn lof op de dooven, de doffen der aarde. „Amen“, zeggen zij, ook op wat die man dan verder laat volgen.

kunnen worden. Ik voor mij zou me liever m'n leven lang met een ziek lichaam behelpen, dan dezen dokter het genoegen gunnen, dat ik me onder zijn handen stelde.

V.

K. F.

LITERATUUR EN KUNST.

De Middelnederlandsche en moderne bewerkingen van de Beatrijs-legende.

II.

De jaren van voorspoed gingen ras voorbij. Het zilver raakte op. Alles moesten ze te gelde maken, zelfs voor de helft van den prijs. Spoedig was ook dit weg. Wat nu te doen? Hun beide kinderen leden soms honger. Bedelen dan? Daarvoor schamen ze zich. En al duurder wordt de tijd...

Toen kwam wat Beatrijs altijd had gevreesd... De armoede bracht scheiding:

Cio armoede maecte een ghesceot (maakte scheiding) Tusschen hem beiden, al waest hem leet (hem = hen) Aen den man ghebrac d'eerste trouwe; Hi lietse daer in grote rouwe Ende voer te sinen lands weder. Si en sach en met oghen nye zeder (en = hem, nye = nooit, zeder = sedert).

Daar blijft ze nu zitten met de twee jongetjes. Hoe nu verder...?

De dichter zegt het sober:

Dus ghinc si in een sondich leven.

Daartoe is de kuische Beatrijs nu vervallen... uit nood, om niet te sterven van honger... om haar kinderen. Dat is der zonde straf, voor haar, die kuisheid zwoer. Iedere dag echter bad ze nog om bekeerd te worden „uten sondeliken daden, daer si met was beladen en ze las vijltig de seven gethiden van onser vrouwen... Zoo sleepte ze een ellendig leven voort, zeven lange jaren.

Dan zendt God een groot berouw in haar hart. Liever zou ze zich het hoofd laten afslaan dan nog verder zoo in de zonde te leven.

Ze weende „nacht ende dach“.

Vrouwe, ic neme u torconden (= tot getuige)

Dat mi rouwen mine zonden.

Ende sijn mi herde leet (herde = zeer)

Der (er) es soo vele...

Ay laeten! wat sal myns gheschen!

Al droeg 'k een haren kleed en kroop op mijn knieën van oord tot oord, nooit zou 'k er mijn zonden mee kunnen verzoenen, zoo zucht ze. Daarvoor is genade nodig. Maria zal ze verwerven. Wie, als eenmaal de Engel Gabriël haar dagelijks met een „weest gegroet“ aanspreekt.

Al waar hi in sonden belet,

Ghi souten te ghenaden bringhen. —

Ze neemt haar beide kinderen bij de hand en gaat op reis. Alle trots is nu verdwenen. Ze bedelt nu, van stad tot stad. Eindelijk nadert ze het klooster, dat ze 14 jaren geleden ontvluchtte. De avond is gedaald, op haar smeekbede neemt een vrome weduwe haar met haar beide kinderen op.

Ik sal u deelen weder

Dat mi verleent onse here....

Met eenigszins andere woorden zou ongeveer hetzelfde gezegd zijn, als er stond: Hebt het Al lief in zijne kernen.

Doch er zijn er ook, die deze vertaling der Latijnsche spreuk niet vertrouwen. Zij lezen er dit uit: Looft den Heer in Zijn heilgdom, in Zijn tempel. En nu noodigen zij den dichter, mee te gaan tot den tempel, en niet te zeggen: de tempel, de tempel, de tempel is hier, zoo vaak als hij wijst op zijn hart. Zij vragen hem, te hooren naar de stem der profetie, te luisteren naar het woord der openbaring, der openbaring met gezag, der profetie van klaarheid, welke beide in den tempel zich doen vernemen en vandaar uitgaan naar het gelaat der aarde.

En er is, gelukkig, onder de leidende geesten, een kentering ten goede. Er zijn er, die weer een betoog leveren over „de waarde van heldere begrippen voor de religie“⁴⁾. Dit pleit richten zij ook tot hen, die in hun kunst dragers of herauten der religie wanen te zijn. Men mag het er mee eens zijn of niet; het blijft met dat al opmerkelijk, dat een man als dr. G. H. v. Senden, religie weer met helderheid van begrip wil verbinden. Begrippen en woorden, zoo zegt hij. —

Begrippen en woorden hebben niet slechts hun begripwaarde zonder meer, zij wijzen buiten zichzelf uit. Zij zijn als in het water geworpen steenen, die breede kringen om zich vormen. Zij verkrijgen een symbolisch-psychisch karakter, van de magische kracht der taal is niet zonder recht gesproken. Zij hebben zeer in het bijzonder hun neerslag in het menscheelk gevoel. Dit laatste geldt zeer in het bijzonder van begrippen en woorden met religieuze inhoud. En nu is het geenszins zoo, dat de verzwakte en vervaagde begrippen ook van zwakke werking zouden zijn in de gevoelsfeer. Het tegendeel is waar... Vervaaide begripshoud kan zijn supplement hebben in een gevoelsleven, dat aanvankelijk bevig, op den duur licht verstart en dan tot een geweldig remmende, passieve kracht wordt.⁵⁾

Nog eens, niet ieder zal deze woorden in dien vorm onderschrijven.

zegt de herbergzame vrouw.

Eenvoudig en toch zielkundig juist is het oordeel, dat Beatrijs met de weduwe voert over het klooster en vooral over de non Beatrijs, die jaren geleden wegliep... waarvan zij, de zwerfster, de laatste weken zooveel hoorde.

De weduwe wordt verontwaardigd over zulke taal, integendeel er is geen trouwer kosteresse dan zuster Beatrijs.

Dat leek onze arme zondares wonderlijk... en alles wat de weduwe zeide, de namen van haar ouders, alles kwam uit. Zij was die non.

Hoe weende ze dien nacht! „Mijn zonden sijn mi soo leet“, ze is bijna wanhopig, en zou wel in een gloeienden oven willen kruipen om gereinigd te worden van hare zonden.

Ze hoopt op genade:

Ik ben, die altoos genade hoopt

Al is 't, dat mi angst noopt (verontrust)

Ende mi bringt in groten vare (= vrees)

Er was nye (nooit) soo groten sondare

Sint dat ghi op 't ertrike quaemt (kwaamt)

Ende ghi an de cruce wout sterven (cruce = kruis)

So ne lieti (liet Gij) den sondare niet bederven;

(verloren gaan)

Die met herouwenesse socht gnade (genade)

Hi voutse, al quam hi spade.

En na gepleit te hebben op de genade, die den moordenaar aan het kruis ter elfder ure te heurt viel, eindigt ze:

„Hoe soudic dan syn verscoven (verworpen) Van uwer ontfermeicheit,

Ocht (indien) mi mijn zonden syn soo leet!“

Zoo valt ze eindelijk in slaap; in een visioen hoort ze een stem, die haar opwekt in 't klooster terug te keeren, want Maria heeft voor haar gediend al die lange jaren van zonde, alsof ze het zelf was.

Ze aarzelt... wil de duivel haar nog eens verleiden? Indien de stemme nog eens kwam en dan nog eens... dan zou ze het kunnen aannemen. Het geschiedt.

Dan is het Gods stem en nu gehoorzaamt ze. Haar eigen kleederen legt ze op haar slapende kinderen, kust ze vaarwel, en beveelt ze Maria aan. Al biddend, hopen, vreezend gaat ze den boomgaard in, de deuren van het klooster staan geopend, haar kleeren vindt ze terug op dezelfde plaats, waar zij ze 14 jaren geleden ophing. Dadelijk begint ze, evenals vroeger, alles voor den vroegdienst in orde te brengen, terwijl ze, onder dit werk door, voortdurend smeekt van alle kwaad te mogen worden bevrijd; hoe vurig bidt ze ook voor haar kinderen, die haar straks zoo zeer zullen missen. Om middernacht luidt ze de klok, alle nonnen komen binnen en 't is haar een wonder, niemand merkt iets bijzonders.

Zoo bleef ze verder in 't klooster, de weg van lijden was afgegaan, de liefde der wereld geproefd, of laat het ons liever zeggen met de woorden van den dichter: „Dus was die sonderse (zondares) bekeert“.

Nog is echter der beproefing niet gekomen. Al leidt Beatrijs een „heilich“ leven; ze zucht en heeft nacht en dag, want er is nog geen rust: rouw in 't harte is niet voldoende, ze moet

Maar voor de geesten, die gemeend hebben, dat zij over de ruïnes, die het moderne denken had overgelaten van het vroegere dogmatische geloof konden en moesten komen tot de waarachtige religie, die haar object beleefd en beleven doet; en die dus heilig overtuigd waren, dat de zogetocht van den goddelijken dichter zeker zou moeten gaan over het kadaver van den schriftgeleerde... voor zulke geesten is dit woord van den modernen mensch een profetie, tekst voor een boetepleek.

En, al is het er nog zeer ver vandaan, dat wij dr. G. H. v. Senden zouden toegeven, dat de roep om de verbinding van beleven en begrippen de kerkelijke en de onkerkelijke religie haast zal verzoenen,⁶⁾ toch is het niet zonder betekenis, dat zijn stem gehoord wordt en weerklink vindt.

In zulke tijden heeft een poging, om ook met betrekking tot den Christus en de visio op den Christus schriftgeleerde en dichter, den man van begrippen en van beleven, tot elkaar te brengen, haar recht; ja, een goddelijk gebod gaat ze straks worden.

De noodzakelijkheid van deze verbonds-sluiting toch is op vele gronden te betoogen.

K. S.

¹⁾ Vergelijk Gerard Broom, De Dominie in onze literatuur, Nijmegen-Utrecht, z. 1, 68.

²⁾ Broom, a. w. 72.

³⁾ Broom, 72.

⁴⁾ Broom, 71.

⁵⁾ Inleiding op Thomas à Kempis, De Naveling v. Chr., Wereldbl. 2e druk, bl. XLVI.

⁶⁾ L. v. Deyssel, Gedenkschriften, Amsterdam, Em. Querido, 1924, bl. 146.

⁷⁾ Van Deyssel, a. w., 146.

⁸⁾ Van Deyssel, a. w. 162.

⁹⁾ Broom, a. w. bl. 66.

¹⁰⁾ Dr. G. H. v. Senden, Uit den strijd om nieuwe Levenswaarden, Arnhem, Van Loghum, Slaterus & Visser, 1923, bl. 123.

¹¹⁾ Van Senden, a. w. bl. 66v.

¹²⁾ Van Senden, a. w. bl. 69/70.

¹³⁾ Van Senden, a. w. bl. 72.